

آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان ۷ تا ۱۱ ساله ایرانی

نسترن پورصالحی (نویسنده مسئول)

دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تهران
poursalehi@ut.ac.ir

فاطمه فهیم‌نیا

دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تهران
fahimnia@ut.ac.ir

مریم ناخدا

استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تهران
mnakhoda@ut.ac.ir

عباس بازرگان

استاد گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه تهران
abazargan@ut.ac.ir
تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۹/۱۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۵/۱۱

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، تدوین اهداف آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان ایرانی ۷-۱۱ ساله بر اساس استانداردهای سواد اطلاعاتی ارائه شده از سوی انجمن کتابخانه‌های مدارس آمریکا (AASL) است.

روش: برای تهیه اهداف آموزشی اولیه سواد اطلاعاتی بر اساس استاندارد AASL از روش مرور متون استفاده شد. همچنین، برای تدوین اهداف مناسب برای آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان از روش پیمایشی با ابزار پرسشنامه محقق ساخته استفاده گردید که روایی آن توسط سه تن از متخصصان تأیید، و به وسیله این ابزار، از ۲۲ تن از کارکنان یک دبستان نظرخواهی شد. از مصاحبه با گروه متمرکز برای مشخص نمودن سن مناسب آموزش در هر هدف و ترتیب اهداف و سنین متناسب با آن استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که اهداف آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان ایرانی ۷-۱۱ ساله در سه دسته کلی قرار می‌گیرد: دسترسی مؤثر و کارآمد به اطلاعات (شناخت منابع اطلاعاتی، توانایی طرح سؤال، ترسیم شبکه مفهومی و غیره)، ارزیابی اطلاعات (فهم متن، تشخیص ربط با نیاز اطلاعاتی، تشخیص منابع اطلاعاتی مناسب)، استفاده از اطلاعات (توانایی سخنرانی در مقابل گروه، یادداشت‌برداری، تهیه اسلاید، تهیه متن علمی با درج منابع). اهداف آموزشی استخراج شده نشان می‌دهد که اولویت اصلی در مقطع ۷-۱۱ سال، روی آموزش دسترسی به منابع اطلاعاتی است. ارزیابی و استفاده از اطلاعات در این سن کمتر امکان آموزش دارد و تأکید در این سن بر درک و ربط متن با نیاز اطلاعاتی و گزینش اطلاعات متناسب با آن است. با این حال روش‌های به‌خاطر سپاری، تصمیم‌گیری و تعاملات بین فردی نیز قابل آموزش است. علاوه بر آن، مهارت‌های نوشتاری و گفتاری (ایجاد نوشته‌های علمی و ایراد سخنرانی مبتنی بر آن)، ساخت روزنامه دیواری و کاردستی را نیز می‌توان آموزش داد.

اصالت/ارزش: ارزش این پژوهش در ارائه اهداف آموزشی جزءنگر و عملیاتی برای آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان ۷-۱۱ ساله، به همراه نمونه طرح درس و تمرین است.

کلیدواژه‌ها: سواد اطلاعاتی، دانش‌آموزان ۷-۱۱ سال، آموزش به کودکان، کودکان دبستانی.

مقدمه

در باب ضرورت و اهمیت سواد اطلاعاتی سخن فراوان گفته شده است اما برای آموزش عملی سواد اطلاعاتی با چالش‌های زیادی روبرو هستیم. این چالش وقتی که مخاطب در یک گروه خاص سنی (مانند کودکان) و یا شاغل در مشاغلی باشد که در آن افراد با گونه‌های متنوع یا غیرمکتوب اطلاعات سر و کار دارند، بیشتر نیز می‌شود. برخی از این چالش‌ها عملیاتی نبودن، تناسب محتوایی نداشتن و بعضاً نامتناسب بودن روش‌های به کارگیری و تدریس استانداردهای سواد اطلاعاتی با نیازهای مخاطبان است.

از سوی دیگر، دستیابی به جایگاه ترسیم شده در سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور نیازمند زیرساخت‌های انسانی و اجتماعی است. رسیدن به هر دستاوردی در جامعه نیاز به برنامه‌ریزی و زمینه‌سازی برای نیل به آن دارد. از یک سو دولت‌ها برای بهره‌برداری از مزایای سواد اطلاعاتی به مطالعه و برنامه‌ریزی احتیاج دارند و از سوی دیگر رسیدن به جایگاه اول علمی و فناوری و «برخوردری از دانش پیشرفته و توانایی در تولید علم و فناوری به همراه نواندیشی و پویایی فکری و اجتماعی» مطرح شده در سند، بدون نیروی انسانی توانمند و زبده محقق نخواهد شد. از این رو لازم است آموزش سواد اطلاعاتی مورد توجه گروه‌های مرتبط با دانش‌آموزان (مانند معلمان، کتابداران کتابخانه‌های آموزشی و کتابخانه‌های عمومی) قرار گیرد.

بررسی‌های جهانی نیز بیانگر آن است که از دهه ۱۹۸۰ به این سو مباحث مربوط به آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی به دانش‌آموزان در امریکا و اروپا آغاز شده است (نظری، ۱۳۸۵، ص ۱۳). هر چند سواد اطلاعاتی برای دولتمردان و سیاستگذاران به عنوان ابزار تقویت نیروی انسانی (دانکن و وارکنو^۱، ۲۰۱۲؛ مانگ و فریسیکارو-پاولوسکی^۲، ۲۰۱۴؛ وارنر^۳، ۲۰۰۸)، برای برنامه‌ریزان آموزشی به عنوان تغییردهنده رویکرد آموزش و برای کتابداران به عنوان آموزش‌دهندگان اطلاعاتی مورد توجه بوده است (منصوریان، ۱۳۸۷)، اما در عین حال باید توجه داشت که بیشتر متون مرتبط با سواد اطلاعاتی را کتابداران تولید کرده‌اند (نظری، ۱۳۸۵، ص ۱۴). به عبارت دیگر مهم‌ترین استانداردها و مدل‌های تولید شده در زمینه سواد اطلاعاتی نیز توسط کتابداران پیشنهاد شده است (فارمر و استرویک^۴، ۲۰۱۱). بنابراین لازم

1. Duncan & Varcoe   2. Monge & Friscaro-Pawlowski   3. Warner   4. Farmer & Stricevic

است کتابداران ایرانی نیز درباره نحوه آموزش سواد اطلاعاتی به اقشار مختلف از جمله کودکان ایفای نقش مؤثرتری نمایند.

با توجه اهمیت موارد یاد شده، باید در نظر داشت که جوامع انسانی به لحاظ شرایط آموزشی با یکدیگر تفاوت‌هایی دارند. به کارگیری استانداردهای سواد اطلاعاتی و بهره‌مندی از آن وابسته به شیوه‌های آموزشی و تربیتی جوامع مختلف است. هر چند در ارائه آموزش‌ها، عوامل فرهنگی و بومی می‌توانند بسیار تأثیرگذار باشند اما توجه به استانداردهای موجود در زمینه سواد اطلاعاتی نیز خالی از فایده نیست.

مهم‌ترین کاربرد استاندارد، استفاده از آن به منزله الگو و معیار است. با در اختیار داشتن استاندارد دیگر لازم نیست فعالیتی را از نقطه صفر آغاز کرد و به تدوین معیارهای جدید پرداخت. استانداردهای سواد اطلاعاتی یکی از مجموعه معیارهای مدون برای تعریف، برنامه‌ریزی، اجرا و ارزیابی آموزش سواد اطلاعاتی است که زبان و الگوی مشترک کتابداران و آموزشگران به شمار می‌آید (پریخ، ۱۳۸۶). از سوی دیگر استانداردها معمولاً در قالب عبارات و جملات کلی تهیه می‌شوند و جوامع مختلف بر اساس نیازها و فرهنگ بومی خود اقدام به تفسیر و استفاده از آن می‌کنند. برای مثال شیه و ون^۱ (۲۰۰۸) در پژوهشی اقدام به عملیاتی کردن استانداردهای سواد اطلاعاتی برای معلمان نموده‌اند. البته باید توجه داشت که کتابداران مدارس، معلمان و دانش‌آموزان ممکن است در زمان‌های متفاوت و تحت شرایط مختلف، بسته به متن، تکلیف، یا مسئله و دانش آموز یا دانش‌آموزان شرکت‌کننده، برخی یا هیچ‌یک از آن‌ها را مفید نیابند (توماس و همکاران^۲، ۲۰۱۱ ص ۶۰).

این پژوهش به دنبال تدوین اهداف آموزشی سواد اطلاعاتی برای کودکان ۷-۱۱ ساله است. بدون تهیه و تدوین اهداف آموزشی، نمی‌توان مشخص کرد که قرار است کجا برویم و به چه دست پیدا کنیم. تعیین اهداف آموزشی باعث می‌شود تا روش مناسب آموزش، لوازم کمک آموزشی و شیوه مناسب ارزشیابی به دست آید.

اهداف آموزشی از یک دیدگاه به سه دسته کلی، جزئی و رفتاری قابل دسته‌بندی هستند. اهداف کلی، جهت کلی حرکت در طی یک برنامه آموزشی را مشخص می‌کنند و سبب هماهنگی کلیه فعالیت‌های آموزشی می‌شوند. همچنین معمولاً به صورت عبارات کلی بیان

1. Shih & Wen

2. Thomas & et al.

می‌شوند، قابل تفسیر هستند و تحقق آنها نیاز به مدت زمان بیشتری دارد. اهداف جزئی، بیشتر دارای جنبه‌های عملی هستند و واضح و روشن بیان می‌شوند و به همین دلیل بسیار کم قابل تعبیر و تفسیر هستند. این نوع اهداف، برخلاف اهداف کلی محدودتر، مشخص‌تر و قابل اندازه‌گیری هستند. اهداف رفتاری، به توصیف عملکرد یادگیرنده پس از آموزش می‌پردازد (فردانش، ۱۳۸۲). در این پژوهش اهداف کلی از استاندارد سواد اطلاعاتی انجمن کتابداران مدارس آمریکا اخذ شده و صرفاً اهداف جزئی توسط محققان تدوین گردیده است.

بر این اساس این پژوهش قصد دارد بررسی کند که استانداردهای سواد اطلاعاتی انجمن کتابخانه‌های مدارس آمریکا^۱ (۱۹۹۸) به چه طریقی می‌تواند برای آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان ۷ تا ۱۱ ساله ایرانی به کار گرفته شود. از یافته‌های این پژوهش می‌توان در طراحی دوره‌های سواد اطلاعاتی برای معلمان و کتابداران کتابخانه‌های مدارس و همچنین، بخش کودکان کتابخانه‌های عمومی استفاده کرد تا آنان بتوانند این مهارت‌ها را به کودکان منتقل کنند.

پرسش‌های پژوهش

پژوهش حاضر در نظر دارد به سؤالات زیر پاسخ دهد:

۱. آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان ۷-۱۱ ساله ایرانی به تفکیک سن می‌بایست با چه اهداف آموزشی جزئی صورت پذیرد؟
۲. با بهره‌گیری از استاندارد سواد اطلاعاتی انجمن کتابداران کتابخانه‌های آموزشگاهی آمریکا برای آموزش کودکان ۷-۱۱ ساله ایرانی چه شیوه‌هایی قابل به کارگیری است؟

روش پژوهش

برای دستیابی به هدف این پژوهش و تدوین اهداف آموزشی جزئی بر اساس استانداردهای سواد اطلاعاتی انجمن کتابخانه‌های مدارس آمریکا، سه استاندارد و ۱۳ شاخص ارائه‌شده در قسمت «استانداردهای سواد اطلاعاتی برای فراگیری دانش آموز^۲»، به‌عنوان پایه اصلی کار مورد

---

۱. انجمن کتابداران آمریکا دو ویرایش به سال‌های ۱۹۹۸ و ۲۰۰۷ از این استانداردها تهیه کرده که در نسخه ۲۰۰۷ بیشتر بر فناوری و ترکیب آن با سواد اطلاعاتی تأکید شده و زیرساخت‌های آموزش و پرورش ما از آن فاصله دارد. لذا از نسخه ۱۹۹۸ در این پژوهش استفاده گردید.

2. Information Literacy Standards for Student Learning

استفاده قرار گرفت. این سه استاندارد به دسترسی مؤثر و کارآمد، ارزیابی منتقدانه و هدفمند و استفاده صحیح و خلاقانه از اطلاعات می‌پردازد و با ۱۳ شاخص آنها را سنجش‌پذیر می‌کند. برای تدوین اهداف آموزشی جزئی جهت به کارگیری در آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان ۷-۱۱ ساله ایرانی، به دلایل زیر بهره‌گیری از نظرات کادر آموزشی حاضر در مدارس راهگشا به نظر می‌رسد:

- آگاهی معلمان از ویژگی‌های سنی و توانمندی‌های ذهنی کودکان؛
  - تعامل نزدیک معلمان با کودکان و درک قابلیت‌ها و محدودیت‌های آموزشی آنان؛
  - سهولت دسترسی به معلمان برای برگزاری جلسات گروه متمرکز و انجام مذاکرات؛
  - امکان اجرای اولیه نتایج بررسی و اصلاح گویه‌های نهایی طبق نظرات معلمان.
- با توجه به موارد فوق و بر اساس معیار سهولت دسترسی و امکان مذاکره و متقاعد کردن معلمان جهت همکاری گسترده و طولانی‌مدت با محقق، یک دبستان غیردولتی، واقع در منطقه دو آموزش و پرورش شهر تهران انتخاب گردید. این دبستان که در اجرای پژوهش مؤثر بوده، دارای ویژگی‌های زیر است:
- دارای یک کتابخانه مجهز با حدود یازده هزار عنوان کتاب و سه کتابدار متخصص و دو کمک کتابدار است؛
  - دانش‌آموزان برنامه خاصی برای انجام فعالیت‌های فوق‌برنامه دارند (بیش از برنامه درسی مصوب)؛
  - به جز پایه اول، هر یک از دروس یک معلم تخصصی دارد (برخلاف بسیاری از دبستان‌ها)؛
  - هماهنگی بین معلمان پایه‌های مختلف تحصیلی توسط معلمان راهنما صورت می‌گرفت که خود مسئولیت تدریس یکی از دروس را نیز بر عهده داشتند (در مواردی که بین معلمان یک پایه تحصیلی در نحوه آموزش اختلاف وجود داشت، این افراد نظر نهایی را ارائه می‌دادند)؛
  - امکان هماهنگی بین کلیه پایه‌های تحصیلی از طریق معاون آموزشی مدرسه (وجود جلسات منظم با حضور مسئولان گروه‌های آموزشی و معلمان راهنما در مدرسه)؛
  - بین معلمان دروس مختلف در کلیه پایه‌های تحصیلی طی جلسات منظم هماهنگی صورت می‌گیرد.

در این پژوهش از روش آمیخته همگرا استفاده شده است. داده‌های کمی از طریق توزیع پرسشنامه محقق ساخته بین ۲۲ نفر معلم و کتابدار یک دبستان گردآوری گردید. برای سنجش روایی، پرسشنامه به سه تن از استادان رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی با تخصص سواد اطلاعاتی ارائه شد. داده‌های کیفی از طریق مصاحبه ساختاریافته با گروه کانونی^۱ (معلمان دبستان) گردآوری شد. طراحی و اجرای این پژوهش دو سال به طول انجامید. نحوه کاربست روش‌های مختلف در جدول شماره ۱ ذکر شده است:

جدول ۱. روش‌های پژوهش و شیوه به کارگیری آنها

روش پژوهش	نحوه به کارگیری
مرور متون	بررسی منابع آموزشی و ارزشیابی سواد اطلاعاتی بر اساس استانداردهای سواد اطلاعاتی انجمن کتابداران کتابخانه‌های مدارس آمریکا و تهیه پرسشنامه حاوی اهداف آموزشی جزئی بر اساس آن.
روش پیمایشی	سال اول: تنظیم اهداف آموزشی جزئی در قالب پرسشنامه و گردآوری نظرات معلمان؛ سال دوم: مصاحبه ساختاریافته با معلمان و گرفتن بازخورد از اجرای اهداف آموزشی جزئی (در دو مقطع زمانی).
گروه کانونی	مصاحبه گروهی با معلمان و کتابداران دبستان طی دو جلسه ۲ ساعته؛ جلسه اول، سال اول: برای مشخص نمودن اهداف آموزشی جزئی، معلم یا درس مناسب آموزش در هر هدف، و پایه تحصیلی مناسب آموزش در هر هدف؛ جلسه دوم، سال دوم: برای بازبینی نهایی اهداف آموزشی جزئی و فعالیت‌های پیش‌بینی شده؛

مراحل اجرای این پژوهش را می‌توان به صورت زیر بیان کرد:

۱. برگزاری یک جلسه توجیهی برای کلیه معلمان در مورد اهمیت، ضرورت و مزایای آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان در شورای عمومی دبیران (به مدت ۹۰ دقیقه)؛
۲. برگزاری یک دوره آموزشی مختصر و فشرده از مهارت‌های سواد اطلاعاتی برای کلیه همکاران آموزشی دبستان مورد نظر (۴ ساعت)؛

1. Focus group

۳. ارائه استانداردها و شاخص‌های سواد اطلاعاتی به معلمان راهنما و مسئولان گروه‌های آموزشی مدرسه؛

۴. ریز کردن شاخص‌های سواد اطلاعاتی دانش‌آموزان در قالب اهداف آموزشی جزئی: در این بخش سؤالات آزمون تریلز^۱ برای سنجش سواد اطلاعاتی و کتاب‌های جعبه‌ابزار سواد اطلاعاتی (مجموعه تمرین‌های آموزش سواد اطلاعاتی برای دانش‌آموزان دبستان و متوسطه بر اساس استانداردهای سواد اطلاعاتی انجمن کتابداران آموزشگاهی آمریکا) مورد مطالعه قرار گرفت (نگاه کنید به رایان و کاپرا^۲، ۲۰۰۱). سپس هر یک از شاخص‌های سواد اطلاعاتی در قالب اهداف آموزشی جزئی تدوین شد (پیش‌نویس اولیه). برخی اهداف آموزشی جزئی در جدول شماره ۲ آمده است:

جدول ۲. نمونه تعدادی از اهداف آموزشی برای دانش‌آموزان برگرفته از استاندارد اول سواد اطلاعاتی: استفاده موثر و کارآمد از اطلاعات

نحوه امانت کتاب از کتابخانه مدرسه را می‌داند.
منابع قابل امانت کتابخانه مدرسه را می‌شناسد.
می‌تواند اطلاعاتی که از یک منبع کسب کرده است برای دیگران توضیح دهد.
با روند امانت کتاب در کتابخانه کلاسی آشناست و می‌تواند از کتابخانه کلاسی کتاب امانت بگیرد.
بخش‌های مختلف کتاب درسی (صفحه‌عنوان، شناسنامه کتاب، فهرست مندرجات، مقدمه، منابع) را می‌شناسد.
با استفاده از فهرست مندرجات یک نشریه، مطلب مورد نظر خود را پیدا می‌کند.
از فهرست مندرجات کتاب در زمان نیاز به خوبی استفاده می‌کند.

۵. تبدیل اهداف آموزشی جزئی به گویه‌های پرسشنامه. جلوی هر گویه این سؤالات پرسیده شد: ۱. آیا این مؤلفه به کودکان ۷-۱۱ ساله قابل آموزش است؟ ۲. آموزش این

۱. تریلز (Trails: Tool for Real-time Assessment of Information Literacy Skills) ابزار ارزشیابی رایگان و مبتنی بر وب سواد اطلاعاتی است که توسط کتابداران کتابخانه دانشگاه کنت استیت تولید شده است. هدف این آزمون، ارزشیابی سواد اطلاعاتی دانش‌آموزان پایه سوم، ششم، نهم و دوازدهم از طریق سؤالات چندگزینه‌ای است. این آزمون بر اساس استانداردهای سواد اطلاعاتی انجمن کتابداران مدارس آمریکا تهیه شده و از طریق وب قابل دسترس است.

2. Ryan & Capra

- مؤلفه برای چه سنینی مناسب است؛ ۳. کدام معلم و در کدام درس برای آموزش این مؤلفه مناسب است.
۶. جمع‌بندی نظرات و جداسازی گویه‌های مناسب هر سن: در این بخش محقق و معاون آموزشی دبستان به تحلیل یادداشت‌ها و نظرات معلمان پرداختند و تعیین شد کدام مؤلفه‌ها مناسب دانش‌آموزان دبستانی است. سپس بر اساس نظر معلمان، تعیین شد کدام معلمان برای آموزش هر یک از مؤلفه‌ها مناسب است و این مؤلفه‌ها طی چه دروسی می‌بایست ارائه شود.
۷. برگزاری چند جلسه با معلمان برای توضیح و تبیین مؤلفه‌ها و نظرخواهی دربارهٔ موارد معین شده در مرحلهٔ شش و حکم و اصلاح نهایی آن.
۸. تهیهٔ طرح درس (فعالیت‌ها و روش‌های پیشنهادی، اطلاعات مورد نیاز معلم، تمرین‌ها و ...؟)
۹. اجرای دوره: معلمان^۱ طی یک سال به اجرای طرح درس‌های نوشته‌شده پرداختند. در حین اجرا از معلمان در دو مقطع زمانی (دی و خرداد، سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲) بازخورد گرفته شد. نظرات عمدتاً در زمینهٔ جابه‌جایی مؤلفه‌ها (به پایه‌های بالاتر یا پایین‌تر)، یا در مورد شیوهٔ اجرای طرح درس بود.
۱۰. بازبینی و اعمال تغییرات نهایی بر روی مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی مناسب آموزش در هر سن طی یک مصاحبهٔ ۲ ساعته. در کار نهایی علاوه بر مشخص نمودن اهداف جزئی آموزش سواد اطلاعاتی، طرح درس و نمونه تمرین‌های مورد نیاز نیز طراحی شد. به علت محدودیت حجم مقاله در این نوشتار، صرفاً اهداف آموزشی نهایی شده ذکر می‌گردد.

یافته‌ها

پیش از ارائهٔ یافته‌ها، اطلاعاتی مختصر از معلمانی که در این مطالعه مشارکت کردند در جدول ۳ ذکر می‌شود:

---

۱. در پرسشنامهٔ پژوهش در مورد پایهٔ تحصیلی و معلمی که می‌تواند مسئولیت آموزش آن هدف آموزشی را بر عهده بگیرد نظر سنجی صورت گرفت. بر این اساس در انتها هر یک از اهداف آموزشی تعریف شده توسط معلم یا معلمان تعیین شده به دانش‌آموزان، آموزش داده شد.

تحقیقات اطلاعاتی و کتابخانه‌های عمومی

آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان ۷ تا ۱۱ ساله ایرانی

جدول ۳. تعداد و تحصیلات مشارکت‌کنندگان در مراحل مختلف اجرای پژوهش

تعداد	تحصیلات	تعداد	نقش مشارکت‌کنندگان		مراحل پژوهش	
۲	دیپلم	۵۰	معلمان دروس مختلف، کادر اجرایی، کتابداران		جلسه بیان اهمیت و ضرورت پرداختن به سواد اطلاعاتی و دوره آموزشی سواد اطلاعاتی	۱
۲	کاردانی					
۳۹	کارشناسی					
۷	کارشناسی ارشد					
۱	دیپلم	۲۲	۱	مدیر	جلسه آشنایی با تعاریف و استانداردها	۲
۲	کاردانی		۱	معاون آموزشی		
۱۴	کارشناسی		۵	معلمان راهنما ^۱		
۳	کارشناسی ارشد		۱۰	معلمان دروس اصلی		
			۳	کتابداران		
۲		۲	معلم کامپیوتر			
۱	دیپلم	۱۵	۱	معاونت آموزشی	جلسه ریزکردن شاخص‌های سواد اطلاعاتی در قالب اهداف آموزشی برای سنین مختلف	۳
۲	کاردانی		۵	معلمان راهنما		
۱۰	کارشناسی		۸	معلمان علوم و ادبیات		
۲	کارشناسی ارشد		۲	کتابداران		
۱	کارشناسی	۳	۱	محقق	جلسه تهیه طرح درس جهت اجرای اهداف جزئی آموزش ^۲	۴
۲	کارشناسی ارشد		۱	معاونت آموزشی با تخصص تکنولوژی آموزشی		
			۱	متخصص حوزه یادگیری شناختی		

←

۱. معلمان راهنما در این دبستان نقش هماهنگی بین معلمان دروس مختلف و حل مشکلات فردی و تحصیلی دانش‌آموزان را بر عهده دارند و ضمن آشنایی با دروس مختلف، خود نیز دروسی مانند مطالعات اجتماعی، قرآن و ... را تدریس می‌کنند.

۲. محقق به همراه معاون آموزشی با تخصص تکنولوژی آموزشی و متخصص علوم شناختی مبادرت به تدوین طرح درس‌ها کرد (بالغ بر ۴۰۰ ساعت کار مشترک).

تعداد	تحصیلات	تعداد	نقش مشارکت‌کنندگان	مراحل پژوهش
۲	کاردانی	۱۲	۵ معلمان درس فارسی	جلسه اجرای طرح درس‌ها
۷	کارشناسی		۴ معلمان درس علوم تجربی	
۳	کارشناسی ارشد		۲ کتابداران	
			۱ معلم کامپیوتر	
۱	دیپلم	۲۲	۱ مدیر	جلسه مصاحبه گروهی به روش گروه‌های کانونی با هدف بازبینی نهایی اهداف آموزشی هر سن
۲	کاردانی		۱ معاونت آموزشی	
۱۴	کارشناسی		۵ معلمان راهنما	
			۱۰ معلمان دروس اصلی	
۳	کارشناسی ارشد		۳ کتابداران	
			۲ معلم کامپیوتر	

نتایج اولیه حاصل از تحلیل پرسشنامه‌ها، جمع‌بندی شده و طی جلسات گروه کانونی مورد تجدید نظر و بحث مجدد قرار گرفت. نتایج نهایی بررسی‌های صورت گرفته طی جداول مختلف مناسب برای هر سن یا پایه تحصیلی در ادامه در قالب جداول ۴ تا ۸ ذکر می‌گردد. برای این که مشخص شود تا چه حد به هر یک از استانداردهای سواد اطلاعاتی در این گروه سنی پرداخته شده است، ستونی نیز برای درج شماره استاندارد مربوطه ذکر شده است.

جدول ۴. اهداف جزئی آموزش سواد اطلاعاتی برای کودکان هفت ساله یا دانش‌آموز مقطع اول دبستان

ردیف	اهداف آموزشی جزئی ^۱	استاندارد
۱	فرایند امانت و گردش منابع کتابخانه کلاسی را بدانند.	۱
۲	با بخش‌های مختلف کتاب درسی آشنا شود. (بخش‌های مورد نیاز شامل: شناسنامه کتاب، صفحه عنوان، فهرست مندرجات، مقدمه، منابع).	۱
۳	بخش‌های مختلف یک کتاب غیردرسی را بشناسد.	۱
۴	با یک مجله و بخش‌های مختلف آن (عنوان مجله، فهرست مندرجات) آشنا شود. بتواند مجله مورد نظر خود را در جای صحیح خود در قفسه نشریات قرار دهد.	۱
۵	نیاز به استفاده از لغتنامه برای یافتن معنای یک واژه را درک کند.	۱
۶	موضوع کلی یک کتاب را تشخیص دهد یعنی بتواند تشخیص دهد آن کتاب داستانی، شعر، مذهبی و یا مرجع است.	۱

۱. اهداف آموزش سواد اطلاعاتی متناسب با استاندارد اول: دسترسی مؤثر و کارآمد به اطلاعات.

تحقیقات اطلاعاتی و کتابخانه‌های عمومی

آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان ۷ تا ۱۱ ساله ایرانی

جدول ۵. اهداف جزئی آموزش سواد اطلاعاتی برای کودک هشت ساله یا دانش آموز مقطع دوم دبستان

ردیف	اهداف آموزشی	استاندارد
۱	انواع منابع کتابخانه (کتاب‌ها، نشریات، منابع مرجع، سی‌دی) را بشناسد و بداند در کجای کتابخانه مدرسه نگهداری می‌شود.	۱
۲	بداند کتاب‌ها در کتابخانه به‌طور موضوعی چیده شده‌اند و کتاب‌های هم‌موضوع در کتابخانه کنار هم قرار می‌گیرند.	۱
۳	با نقش پدیدآور، تصویرگر، مترجم و ناشر آشنایی یابد و موضوع کلی کتاب (داستانی، علمی، شعر، مذهبی) را تشخیص دهد.	۱
۴	شناسنامه کتاب را بشناسد و بتواند عنوان، نویسنده، ناشر و سال نشر آن را تشخیص دهد.	۱
۵	بخش‌های مختلف یک کتاب (شناسنامه کتاب، صفحه عنوان، فهرست مندرجات، مقدمه) را بشناسد و بتواند از هم تشخیص دهد.	۱
۶	با استفاده از فهرست مندرجات یک مجله، بتواند مقاله مورد نظر خود را بیابد.	۱
۷	بتواند عنوان، نویسنده و بخش‌های مختلف یک مقاله را شناسایی کند.	۱
۸	بتواند منبع اطلاعاتی (کتاب، مجله، منبع مرجع) مورد نظر خود را در کتابخانه مدرسه پیدا کند.	۱
۹	بتواند از دوربین عکاسی دیجیتال برای ثبت اطلاعات تصویری مورد نیاز خود استفاده کند.	۱
۱۰	بتواند جمله اصلی یک پاراگراف را تشخیص دهد.	۱۲
۱۱	بتواند کلمات مرتبط با یک موضوع را تشخیص داده و با نحوه تنظیم یک متن منسجم آشنایی یابد.	۲
۱۲	بتواند اطلاعاتی را که از حداکثر سه منبع اطلاعاتی مختلف گردآورده، به صورت متن کوتاهی تنظیم و استناد کند و فهرست منابع را که حداقل شامل عنوان، نویسنده و ناشر کتاب‌های مورد استفاده است، تهیه کند.	۲۳
۱۳	بتواند گزارش کوتاهی از مطالب حاصل از مطالعه یا گردآوری منابع خود را بدون استفاده از یادداشت در کلاس ارائه کند (مانند تعریف قصه‌ای که خوانده است).	۳

۱. اهداف جزئی آموزش سواد اطلاعاتی متناسب با استاندارد دوم: ارزیابی هدفمندانه اطلاعات

۲. اهداف جزئی آموزش سواد اطلاعاتی متناسب با استاندارد سوم: استفاده خلاقانه، دقیق و صحیح از اطلاعات

جدول ۶. اهداف جزئی آموزش سواد اطلاعاتی برای کودک ۳ تا ۶ ساله یا دانش‌آموز مقطع سوم دبستان

ردیف	اهداف آموزشی	استاندارد
۱	بتواند نیاز اطلاعاتی خود را با سؤال مطرح کند.	۱
۲	بتواند منابع بالقوه‌ای که می‌توانند حاوی اطلاعات باشند را بشناسد و نام ببرد.	۱
۳	روش الفبایی کردن لغات را بداند.	۱
۴	با تعریف لغتنامه و ساختار آن آشنایی داشته باشد و بداند لغتنامه‌ها انواع مختلفی دارند (عمومی، تخصصی، یک‌زبانه، چندزبانه و ...).	۱
	بتواند در فرهنگ لغت به دنبال واژه مورد نظر خود بگردد.	۱
	بداند در یک مدخل لغتنامه‌ای معمولاً چه اطلاعاتی ارائه می‌شود (مانند: معنی، نحوه تلفظ، مترادف‌ها و متضادها).	۱
۵	بتواند دایره‌المعارف را تعریف کند. بداند دایره‌المعارف به دو نوع عمومی و تخصصی تقسیم می‌شود و اعتبار اطلاعاتی زیادی دارد.	۱
۶	بتواند در بین مداخل و یا نمایه دایره‌المعارف‌های تک‌جلدی به دنبال موضوع خود بگردد.	۱
۷	بتواند لغتنامه و دایره‌المعارف را از لحاظ نوع اطلاعات آنها از هم تفکیک کند.	۱
۸	بتواند عنوان، سال و دوره انتشار مجله را تشخیص دهد.	۱
۹	بتواند منبع مناسب را برای پاسخ به نیاز خود از کتابخانه انتخاب کند و بداند در هر شرایطی چه نوع منبعی پاسخگوست (داستان، غیرداستان، مرجع، مجله و غیره)	۲
۱۰	با بررسی مقدمه و فهرست مندرجات بتواند از میزان ارتباط موضوع خود با کتاب آگاهی یابد.	۲
۱۱	بتواند اطلاعات مرتبط با نیاز اطلاعاتی خود را تشخیص دهد.	۲
۱۲	بتواند اطلاعات مرتبط با نیاز خود را از منابع مختلف بیرون بکشد و از زیاده‌گویی و بیان مطالب حاشیه‌ای غیرضروری اجتناب کند.	۲
۱۳	بتواند برای استخراج و سازماندهی اطلاعات مرتبط، از یادداشت‌برداری استفاده کند.	۱
۱۴	بتواند پاسخ سؤال خود در قالب یک متن کوتاه نگارش و تنظیم کند.	۳
۱۵	بتواند فهرست منابع مورد استفاده در نوشته تحقیقی خود را بر اساس نام خانوادگی نویسنده الفبایی کند.	۳
۱۶	بتواند با بررسی یک متن علمی ساده، مفاهیم اصلی آن را تشخیص داده و روابط بین آنها را ترسیم نماید.	۲

تحقیقات اطلاعاتی و کتابخانه‌های عمومی

آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان ۷ تا ۱۱ ساله ایرانی

جدول ۷. اهداف جزئی آموزش سواد اطلاعاتی برای کودکان ۱۰ ساله یا دانش آموز مقطع چهارم دبستان

ردیف	اهداف آموزشی	استاندارد
۱	با ساختار کلی نقشه آشنایی داشته و بتواند محل مورد نظر خود را از نقشه بیابد.	۱
۲	با ساختار نمایه انتهایی دایره‌المعارف‌های چندجلدی که شامل کلیدواژه‌ها، ارجاعات و جاینامه است، آشنا باشد.	۱
۳	با ساختار زندگی‌نامه‌ها آشنا باشد و مطلب مورد نظر خود را در آنها بیابد.	۱
۴	نوع اطلاعات ذیل مداخل لغت‌نامه‌ها و دایره‌المعارف‌ها را بشناسد و از مقدمه این کتاب‌ها جهت شناسایی نوع اطلاعات ذیل مدخل هر کتاب مرجع استفاده نماید.	۱
۵	بتواند نیاز اطلاعاتی خود را به‌طور روشن بیان کند و موضوعات مرتبط، اعم و اخص را شناسایی کند.	۱
۶	بتواند کلیدواژه‌های مناسب را برای جستجو درباره سؤال خود به کار گیرد.	۱

جدول ۸. اهداف جزئی آموزش سواد اطلاعاتی برای کودکان ۱۱ ساله یا دانش آموز مقطع پنجم دبستان

ردیف	اهداف آموزشی	استاندارد
۱	بتواند از نظام رده‌بندی استفاده کند و بداند هر کتابی در کتابخانه یک شماره راهنمای اختصاصی دارد.	۱
۲	بتواند برای تأمین نیاز اطلاعاتی خود، منابع مناسبی بیابد و دلایل انتخاب هر یک از منابع انتخابی را بیان کند.	۲
۳	بتواند مطلب مرتبط با نیاز خود در یک منبع را استخراج و از مطالب مرتبط سایر منابع متمایز کند.	۲
۴	بتواند در راستای پاسخ به سؤال خود، یک متن تحقیقی که برگرفته از بازبینی یادداشت‌ها است تهیه و فهرست منابع را به صورت الفبایی تنظیم کند.	۳
۵	بتواند مطالب خود را متناسب با زمان تعیین شده برای ارائه، تنظیم کند.	۳
۶	بتواند پروژه تحقیقی خود را به‌صورت سخنرانی آماده و از نمایش اسلاید برای ارائه استفاده کند.	۳
۷	بتواند پروژه تحقیقی خود را در قالب روزنامه‌دیواری آماده و اصول تهیه پوستر را رعایت کند.	۳

با همکاری معاون آموزشی مدرسه، برای هر یک از اهداف آموزشی جزئی فوق تمرین و طرح درس نوشته شد و معلمان و کتابداران مدرسه طی سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ آن را اجرا کردند. طی بازبینی‌های صورت گرفته در حین و پس از دوره، برخی از فعالیت‌ها حذف و برخی دیگر اضافه یا اصلاح شد. در جدول شماره ۹ نمونه طرح درس پیشنهادی برای یکی از اهداف جزئی فوق آمده است:

جدول ۹. نمونه طرح درس برای هدف جزئی شماره چهار، کودک ۴ ساله

هدف: آشنایی با تعریف لغتنامه و ساختار و انواع آن: عمومی، تخصصی، یک‌زبانه، چندزبانه و غیره.
استاندارد مرتبط: استاندارد یک: دانش‌آموزی باسواد اطلاعاتی است که به شکل مؤثر و کارآمد، به اطلاعات دسترسی می‌یابد.
ابزار مورد نیاز: کارت‌های ساخته شده توسط دانش‌آموزان، لغتنامه
فرد آموزش‌دهنده: معلم ادبیات
شرح فعالیت:
۱. هر یک از دانش‌آموزان کارت‌هایی حاوی ۵۰ لغت (دارای ارزش املائی و غیرتکراری) تهیه کرده و آن را به نفر بعد از خود در لیست حاضران کلاس تحویل دهد. سپس دانش‌آموزان در قالب مسابقه، کارت‌ها را الفبایی نمایند. تعدادی از دانش‌آموزان که کارت‌هایشان را زودتر الفبایی کنند به عنوان داور انتخاب شوند. سایر دانش‌آموزان به گروه‌های سه نفره تقسیم شوند و بر هر گروه یک داور نظارت کند.
۲. توضیح مختصری درباره ساختار لغتنامه و نحوه استفاده از آن داده شود.
۳. به هر گروه پنج لغت داده و از آن‌ها خواسته شود معنای لغات را از لغت‌نامه‌هایی که در اختیار هر گروه قرار داده شده، پیدا کرده و یادداشت نمایند. همزمان لغت‌ها به گروه داوران نیز داده شود تا جواب‌های صحیح را به دست آورند و بر اساس آن در برگه‌های داوری خود به پاسخ‌های گروه امتیاز دهند.
۴. بعد از گرفتن امتیازات از داوران، هر داور به گروه مورد بررسی خود بیوندد و با همکاری هم به سؤال «چه اطلاعاتی زیر هر کلمه داده شده است؟» پاسخ دهند.
۵. معلم با ارائه تعریفی از لغتنامه، انواع آن را برای دانش‌آموزان توضیح داده و یک جمع‌بندی از اطلاعات هر مدخل ارائه دهد.

←

هدف: آشنایی با تعریف لغتنامه و ساختار و انواع آن: عمومی، تخصصی، یک‌زبانه، چندزبانه و غیره.

می‌دانیم که ...

لغتنامه یا فرهنگ:

سیاهه یا صورتی است عموماً الفبایی از لغات یک زبان به‌علاوه اطلاعات لازم برای هر یک از آن لغات (شامل ریشه، معنا، جایگاه دستوری و غیره) که ممکن است معادل آن لغات در زبانی دیگر به همراه اطلاعات یاد شده نیز آمده باشد.

فرهنگ واژگان، فرهنگ لغت، واژه‌نامه، لغت‌نامه، فرهنگ یا فرهنگنامه کتابی است که در آن معانی واژه‌های یک زبان معین با توضیحات مربوط به ریشه، تلفظ، مترادف و متضاد، جایگاه دستوری، کاربرد در جمله یا مثال شعری.

سطح اطلاعات لغتنامه: معنای لغت، تلفظ، مترادف و متضاد، جایگاه دستوری، کاربرد در جمله یا مثال شعری.

انواع لغتنامه‌ها: عمومی، تخصصی، یک‌زبانه، چندزبانه و غیره (در حد آشنایی)

ساختار لغتنامه‌ها: لغت‌نامه‌ها معمولاً حاوی ریشه، معنا، جایگاه دستوری، مترادف یا متضاد کلمات هستند. گاهی اوقات ارتباط بین واژگان مرتبط یا مترادف با ارجاعات نشان داده می‌شود که لازم است این موارد به دانش‌آموزان آموزش داده شود.

در ادامه به معرفی اجمالی برخی از فعالیت‌های پیشنهادی در سه استاندارد اصلی مطرح شده در استاندارد سواد اطلاعاتی انجمن کتابداران کتابخانه‌های مدارس آمریکا (ای.ای.اس.ال^۱)، (۱۹۹۸)، که پس از مشخص شدن اهداف آموزشی تدوین گردید، پرداخته می‌شود. این فعالیت‌ها با مختصر نمودن محتوای درج شده در بخش شرح فعالیت در طرح درس که نمونه آن در جدول ۹ ذکر گردید، تهیه شده است. همانطور که در جدول ۹ آمده است، طرح درس‌های اصلی با جزئیات مورد نیاز برای اجرا تهیه شده است تا راهنمای عملی معلمان و کتابداران در اجرای دوره آموزشی سواد اطلاعاتی باشد، اما به علت محدودیت حجم مقاله فعالیت‌ها به صورت کلی ذکر می‌شود (جدول ۱۰-۱۲).

1. American Association of School Librarians (AASL)

جدول ۱۰. فعالیت‌های متناسب با استاندارد اول سواد اطلاعاتی دانش‌آموزان

<p>فعالیت‌های مرتبط با استاندارد اول سواد اطلاعاتی: دانش‌آموزی باسواد اطلاعاتی است که به‌طور مؤثر و کارآمد به اطلاعات دسترسی یابد.</p>
<p>مجهز بودن کلاس‌ها به کتابخانه کلاسی و آشنا نمودن دانش‌آموزان با قوانین مربوط به امانت، نگهداری و استفاده از کتاب، امانت روزانه یا هفتگی، و مسئولیت دادن به دانش‌آموزان.</p>
<p>در هر کتاب جدید اعم از درسی و غیردرسی مشخصات کتاب (عنوان، نویسنده، ناشر) معرفی شود و برای یافتن مطالب کتاب از فهرست و نمایه آن بهره گرفته شود.</p>
<p>در هر مجله، دانش‌آموزان با محل قرارگیری لوگو، تیترها، نویسنده مقالات آشنا شوند و مطالب را از فهرست بیابند و بازی‌هایی طراحی شود که در آن دانش‌آموزان به صورت غیرمستقیم نیازمند استفاده از بخش‌های مختلف مجله باشند.</p>
<p>با رسیدن به یک لغت جدید معلم در کلاس و در حضور دانش‌آموزان به لغتنامه مراجعه نماید و در سنین بالاتر از دانش‌آموزان بخواهد این کار را انجام دهند.</p>
<p>توره‌های دوره‌ای آشنایی با کتابخانه تدارک شود و برای آشنا کردن دانش‌آموزان با چینش موضوعی کتابخانه مدرسه و محل نگهداری اقلام گوناگون اطلاعاتی، برخی کلاس‌ها در کتابخانه برگزار گردد.</p>
<p>قصه‌گویی و کتاب‌خوانی، و استخراج عناصر داستان به صورت بازی و غیره انجام شود.</p>
<p>نقد، خلاصه، ارائه برداشت، نقاشی و غیره درباره کتاب‌ها نوشته شود.</p>
<p>از دانش‌آموزان برای آماده‌سازی و چیدن کتاب‌ها کمک گرفته شود.</p>
<p>مقدمات استفاده از منابع مرجع با بازی‌هایی چون الفبایی کردن کارت‌های کلمات و کارت‌های هجی کلمات، مشاعر کلمات و غیره آموزش داده شود.</p>
<p>مجموعه‌های عکس و اشیاء حاوی اطلاعاتی در مورد موضوعی خاص تهیه شود و طبقه‌بندی و بهره‌گیری از منابع غیرمتنی (مانند انواع سنگ‌ها، گیاهان دارویی، صنایع دستی ایران و غیره) آموزش داده شود.</p>
<p>مسابقات یافتن اطلاعات از لغتنامه‌ها و دایره‌المعارف‌ها به صورت فردی و گروهی برگزار شود.</p>
<p>مسابقه پیدا کردن یک کتاب در کتابخانه مدرسه بر اساس شماره راهنمای کتاب برگزار شود.</p>

تحقیقات اطلاعاتی و کتابخانه‌های عمومی

آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان ۷ تا ۱۱ ساله ایرانی

جدول ۱۱. فعالیت‌های متناسب با استاندارد دوم سواد اطلاعاتی دانش‌آموزان

فعالیت‌های مرتبط با استاندارد دوم سواد اطلاعاتی: دانش‌آموزی با سواد اطلاعاتی است که اطلاعات را منتقدانه و هدفمند ارزیابی کند.
طراحی سؤالات سه‌سطحی، از لایه‌های مختلف فهم متن از متون مختلف اطلاعاتی و داستانی (اطلاعات صریح متن، اطلاعات استنباطی متن، و تلفیق این دو نوع با دانسته‌های پیشین) و ارائه آن به کودکان در قالب‌های مختلف (مسابقه، تمرین درسی و غیره).

جدول ۱۲. فعالیت‌های متناسب با استاندارد سوم سواد اطلاعاتی دانش‌آموزان

فعالیت‌های مرتبط با استاندارد سوم سواد اطلاعاتی: دانش‌آموزی با سواد اطلاعاتی است که اطلاعات را خلاقانه، با دقت و به شکلی صحیح مورد استفاده قرار دهد.
معرفی بخش‌های یک روزنامه‌دیواری با موضوعات عمومی و علمی و همراهی با کودکان در جمع‌آوری مطالب و ارائه آن در این قالب.
تمرین نگارش یک متن منسجم به صورت کلی، در کلاس درس توسط معلم، در گروه‌های کوچک و به صورت فردی.
بیان منبع مطالبی که معلم در کلاس درس استفاده می‌کند و ترغیب دانش‌آموزان به بیان راه‌های دستیابی به اطلاعات و منابع مورد استفاده هنگام پاسخگویی به سؤالات مختلف.
تمرین طبقه‌بندی اشیاء، کلمات، کتاب‌ها، یادداشت‌ها و غیره هنگام انجام بازی‌ها، پروژه‌ها و امور درسی.
انجام بازی‌های فکری در مورد موضوعات و کلمات برای توانمند کردن کودکان در تهیه شبکه‌ای از مفاهیم، واژگان و موضوعات.
ترسیم شبکه مفهومی از متون اطلاعاتی کتاب درسی (به‌ویژه مناسب برای درس علوم تجربی)
بازی با نقشه شهر، کشور و جهان و مسابقه برای یافتن مکانی خاص و آموزش ضمنی استفاده از راهنمای نقشه و خطوط راهنمای طولی و عرضی.
نوشتن زندگی‌نامه خود و گردآوری زندگی‌نامه دانش‌آموزان کلاس در قالب فرهنگ زندگی‌نامه‌ای.

نتیجه‌گیری

اهداف آموزشی جزئی مستخرج از استانداردهای سواد اطلاعاتی برای کودکان ۷ تا ۱۱ سال (یا دانش‌آموزان اول تا پنجم دبستان) نشان داد که اولویت اصلی در این مقطع سنی از نظر معلمان، بر آموزش دسترسی به منابع اطلاعاتی است. شناخت منابع اطلاعاتی مختلف، ویژگی‌های هر یک و استفاده از آنها لازم است در تمام سنین یاد شده مورد توجه قرار گیرد. استانداردهای مربوط

به ارزیابی و استفاده از اطلاعات با توجه به موارد یادشده در سن ۷ تا ۱۱ سال کمتر آموزش داده می‌شود. توجه به مقایسه و استنباط، آموزش درک تفاوت در کیفیت اطلاعات از طریق توجه به ناشر و نویسندگان که کمتر بدان پرداخته شده است، می‌تواند از سوی معلمان و خانواده‌ها مورد توجه قرار گیرد. بر اساس یافته‌ها، تأکید اصلی در این سنین روی درک متن و ربط منابع با نیاز اطلاعاتی و گزینش اطلاعات متناسب با نیاز اطلاعاتی است. در مورد استاندارد سوم، به نظر می‌رسد برخی از کاربردهای اطلاعات برای کودکان این سن به صورت به‌خاطر سپاری، تصمیم‌گیری و تعاملات بین فردی خود را نشان می‌دهد و سایر مواردی که می‌توان در این موضوع آموزش داد تقویت مهارت‌های نوشتاری، گفتاری و ایجاد نوشته‌های علمی و سخن گفتن بر اساس آن و ساخت روزنامه دیواری یا پوستر یا دست‌سازه و کاردستی است. استفاده از اطلاعات با هدف کمک به دانش آموز برای درک بهتر و عمیق‌تر اطلاعاتی که به صورت متنی دریافت می‌کند آموزش داده می‌شود. معلمان علوم تجربی علاوه بر اطلاعات متنی بر دریافت اطلاعات از طریق مشاهده و ارزیابی داده‌های حاصل از مشاهده نیز تأکید داشتند. می‌تواند پرتکرارترین اهداف آموزشی جزئی برای آموزش سواد اطلاعاتی برای کودکان ۷ تا ۱۱ ساله را بر اساس استانداردهای مطرح شده به صورت زیر دسته‌بندی نمود (شکل ۱):

شکل ۱. پرتکرارترین اهداف آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان ۷ تا ۱۱ سال

بازخوردی که از معلمان حین اجرای این فعالیت‌ها گرفته شد، نشان می‌دهد که لازم است یک مدل بومی با در نظر گرفتن مفاهیم کتاب درسی و زمینه‌های فرهنگی و آموزشی تدوین گردد. در اجرا، بسیاری از فعالیت‌ها توسط معلمان به شکل دیگری انجام می‌شد. نوع نگاه دانش‌آموزان و معلمان به مقوله سواد اطلاعاتی نشان‌دهنده این است که لازم است مفهوم سواد اطلاعاتی در مدارس ایران مورد بررسی قرار گیرد. چالش‌هایی غیر از تفاوت در روش‌ها و اصطلاحات مورد استفاده، که در پیاده‌سازی آموزش سواد اطلاعاتی با آن روبه‌رو شدیم، شامل موارد ذیل است:

۱. کمبود منابع اطلاعاتی مناسب و دارای ساختار استاندارد جهت به کارگیری هنگام آموزش: بسیاری از کتاب‌های کودکان در ایران فاقد صفحه عنوان هستند؛ منابع در بسیاری از کتاب‌های علمی درج نمی‌شود؛ بسیاری از منابع مرجع، الفبایی نبوده و فاقد ساختار مناسب هستند؛ تنها منابع مرجع محدودی دارای نمایه انتهایی هستند.
  ۲. روند پژوهش در دوره دبستان عمدتاً روش پژوهش تجربی است که در آن گردآوری اطلاعات بر اساس مشاهده و آزمایش صورت می‌گیرد اما در استانداردها درباره آموزش سواد اطلاعاتی در آزمایش‌های تجربی مطلب روشن و مشخصی ذکر نشده بود.
  ۳. دانش‌آموزان در مواردی که کتابدار به صورت مستقل در کلاس حضور می‌یافت و نمره‌ای برای فعالیت آن‌ها در نظر نمی‌گرفت، خیلی به فراگیری مهارت‌ها توجه نشان نمی‌دادند و در مواردی که نمره‌ای برای کلاس در نظر گرفته می‌شد آموزش موفق‌تر انجام می‌شد.
  ۴. معلمان مواردی مانند کمبود وقت، جدا بودن اهداف آموزشی نگاشته شده با اهداف آموزشی دروس خود، و تسلط نداشتن بر برخی مباحث سواد اطلاعاتی را از جمله موانع پیاده‌سازی این مهارت‌ها می‌دانستند و در بعضی مواقع عنوان می‌کردند که خودشان چیزی شبیه این مهارت‌ها را در کلاس پیاده می‌کنند و گاهی شیوه آموزشی خود را مؤثرتر دانسته و اهمیت اهداف نگارش شده را درک نمی‌کردند.
- همراهی و همکاری کتابداران و کتابخانه در آموزش بسیاری از اهداف آموزشی قابل توجه بود. توجه مدیر دبستان، منابع کتابخانه و همکاری و پیگیری کتابداران پشتیبان اصلی اجرای برنامه سواد اطلاعاتی در این دبستان به شمار می‌رفت. همانطور که نشاط و حری (۱۳۸۳) نیز

تأکید کرده‌اند، مدیران مدارس، معلمان، کتابخانه‌های مدارس، تسهیلات آموزشی و فضای کلاس‌های درس در کنار یکدیگر زنجیره‌ای معنادار می‌سازند که در چارچوب برنامه‌های آموزشی می‌توانند به ارتقاء سطح سواد اطلاعاتی کودکان و نوجوانان کمک کنند. با توجه به موارد یاد شده به نظر می‌رسد برای طراحی آموزش سواد اطلاعاتی در مدارس باید تلاش نمود از دوره‌های عمومی سواد اطلاعاتی (آموزش سواد اطلاعاتی با سرفصل‌های یکسان، ساعت مشخص و معلم خاص) به سمت دوره‌های یکپارچه سواد اطلاعاتی (آموزش سواد اطلاعاتی به صورت ادغام شده با کلیه دروس و گسترش آن در برنامه درسی) گام برداشت. کتابخانه‌های عمومی می‌توانند برگزارکننده دوره‌های عمومی سواد اطلاعاتی و مدارس مجری دوره‌های یکپارچه آن باشند. اهداف آموزشی جزئی در این پژوهش، جنبه‌های عمومی آموزش سواد اطلاعاتی را مشخص کرده‌اند. لازم است این استانداردها با اهداف آموزشی دروس مختلف نیز مطابقت داده شود و آموزش سواد اطلاعاتی در دروس مختلف عملیاتی شود. انجمن کتابداران مدارس آمریکا، نمونه‌هایی از اسناد تطبیقی برای آموزش سواد اطلاعاتی در دروس مختلف مانند علوم تجربی و زبان مادری منتشر کرده است.

منابع

- پریخ، مه‌ری (۱۳۸۶). *آموزش سواد اطلاعاتی: مفاهیم، روش‌ها و برنامه‌ها*. تهران: کتابدار. پورصالحی، نسترن؛ زندیان، فاطمه؛ فهیم‌نیا، فاطمه (۱۳۹۰). مطالعه مقایسه‌ای تأثیر آموزش سواد اطلاعاتی توسط کتابدار و معلم بر ارتقاء مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانش‌آموزان مدارس هوشمند دخترانه شهر تهران. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۴۵ (۴)، ۳۲-۱۳.
- حیدری همت‌آبادی، زهرا؛ موسی‌پور، نعمت‌ا.. و حری، عباس (۱۳۸۶). نظام برنامه‌ریزی درسی متناسب با توسعه سواد اطلاعاتی. *مطالعات برنامه درسی*، ۱ (۴)، ۲۹-۴۸.
- فردانش، هاشم (۱۳۸۲). *مبانی نظری تکنولوژی آموزشی*. تهران: سمت.
- منصوریان، یزدان (۱۳۸۷). سواد اطلاعاتی و سطوح پنج‌گانه آن. *کتاب ماه کلیات*، ۱۱ (۸)، ۴-۷.
- نشاط، نرگس و حری، عباس (۱۳۸۳). *کتابخانه آموزشی در مدرسه کتابخانه‌مدار*. تهران: شبکه کتاب.
- نظری، مریم (۱۳۸۵). *سواد اطلاعاتی*. تهران: پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات.

References

- American Association of School Librarians (AASL) & Association for Educational Communications and Technology (AECT) (1998). *Information Literacy Standards for Student Learning: Standards and Indicators*.

- American Association of School Librarians (AASL) (2007). *Standards for 21-Century Learners*. Chicago: ALA. Retrieved October, 8, 2016 from: <http://www.ala.org/aasl/standards>
- Duncan, A. & Varcoe, J. (2012). *Information Literacy Competency Standards for Students: A Measure of the Effectiveness of Information Literacy Initiatives in Higher Education*. Toronto: Higher Education Quality Council of Ontario. Retrieved October, 8, 2016 from: <http://www.heqco.ca/SiteCollectionDocuments/InfoLitAppendicesENG.pdf>
- Farmer, L. (2001). *Information Literacy: A Whole School Reform Approach*. 67th IFLA Council and General Conference. August 16-25, Boston. Retrieved October, 8, 2016 from: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED459716.pdf>
- Farmer, L. & Stricevic, I. (2011). *Using Research to Promote Literacy and Reading in Libraries: Guidelines for Librarians*. The Hague: IFLA Headquarters.
- Monge, R. & Friscaro-Pawlowski, E. (2014). Redefining Information Literacy to Prepare Students for the 21st Century Workforce. *Innovative Higher Education*, 39 (1), 59-73.
- Moore, P. (2005). An Analysis of Information Literacy Education Worldwide. *School Libraries Worldwide*, 11 (2), 1-26.
- Ryan, J. & Capra, S. (2001). *Information Literacy Toolkit Grades 7 and Up*. Chicago and London: ALA.
- Ryan, J. & Capra, S. (2001). *Information Literacy Toolkit Grades Kindergarten-6*. Chicago and London: ALA.
- Thomas, N. P.; Crow, S. R. & Franklin, L. L. (2011). *Information Literacy and Information Skills Instruction: Applying Research to Practice in the 21st Century School Library, Third Edition*, Calif: Libraries Unlimited.
- Warner, D. A. (2008). *A Disciplinary Blueprint for the Assessment of Information Literacy*. United States of America: libraries unlimited.
- Wen, J. R. & Shih, W. L. (2008). Exploring the Information Literacy Competence Standards for Elementary and High School Teachers. *Computers & Education*, 50 (3), 787-806.

به این مقاله این گونه استناد کنید:

پورصالحی، نسترن؛ فهیم‌نیا، فاطمه؛ ناخدا، مریم و بازرگان، عباس (۱۳۹۷). آموزش سواد اطلاعاتی به کودکان ۷ تا ۱۱ ساله ایرانی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۴ (۲)، ۳۰۵-۳۲۵.